

Zitierhinweis

Smetanová, Zuzana: Rezension über: Tomáš Nejeschleba / Roman Kucsa, Bernard z Clairvaux. Chiméra svého století, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2020, in: Český časopis historický, 2022, 2, S. 443-446, <https://recensio-stag.lorax.syslab.com/r/5200b0167e05431c88068bae091091b1>

český časopis historický

copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a-63a UrhG) zulässig.

ako panovnícky vzor ku ktorému sa upínali Angličania. Autorka tu výborne popisuje zložitú jazykovo-etnickú situáciu Británie a jej odraz v písomníctve.

Piata časť práce predstavuje epilóg a venuje sa obrazu Karola Veľkého v 21. storočí. Predovšetkým sa štúdiá sústreďujú na výstavu konanú v Aachene v roku 2003 zvanú „Ex oriente“, ktorá sa zameriava na príbeh zachytený v *Annales Regni Francorum*. Jedná sa o reláciu, podľa ktorej Karolov vyslanec do Bagdadu, Žid menom Izák, priviezol naspäť slona ako dar od bagdadskeho kalifa. Predmetný projekt v roku 2003 patril medzi najväčšie výstavy venujúce sa Karolovi Veľkému, hoci ako hovorí autor štúdie, William J. Diebold, neobišli ju ani problémy. Autor hovorí prinajmenšom o neštandardnom vystavení *Cáškého evanjeliára* (nem. *Schatzkammer-Evangeliar*) vedľa Koránu a Tóry, hoci išlo o poukázanie na medzináboženskú podstatu relácie o Izákovej ceste. Diebold hovorí o neštandardnom a nie príliš šťastnom zložení kurátorského tímu a taktiež o pochybnej minulosti niektorých členov. Autor taktiež porovnáva predmetný projekt s výstavou o Karolovi z roku 1965. Ako však autor konštatuje, obe výstavy podliehali dobovým politickým (či až geopolitickým) reáliám. Pravdou je, že výstava v roku 2003 sa viac sústredila na tri náboženstvá ako na Karola. Diebold na tomto mieste cituje aj Oswalda Spenglera, ktorý hovorí o Karolovi Veľkom a jeho dvoch historických dušiach. Autor štúdie považuje celkovo výstavu v roku 2003 za príliš zahľadenú na pomerne málo známu príhodu o slonovi, za lepšie pokladá ak by sa výstava v danom okamihu sústredila na Karola a multikultúrne aspekty jeho ríše.

Možno konštatovať, že sa jedná o prínosnú publikáciu, i keď s niekoľkými chybami, ktorá však súhrne poukazuje na viaceré opomínané problémy spojené s Karolom Veľkým a vnímanie jeho osoby v minulosti dávnej i tej nedávnej.

Peter Bučko

Tomáš NEJESCHLEBA – Roman KUCSA

Bernard z Clairvaux. Chiméra svého století

Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2020, 125 s.,

ISBN 978-80-88278-43-6.

Svätému Bernardovi se v posledních letech dostalo odborné pozornosti především v podobě komentovaných překladů Markéty Koronthályové¹ a Ivy Adámkové².

1 Nejnověji viz např. BERNARD Z CLAIRVAUX, *Kázání na žalm Qui habitat*, Praha 2020 či BERNARD Z CLAIRVAUX, *Kázání pro dobu postní a velikonoční*, Praha 2019 a další.

2 BERNARD Z CLAIRVAUX, *Apologie pro opata Viléma*, Praha 2018.

Moderní biografie tohoto významného cisterciáckého opata v českém prostředí nicméně stále chyběla.³ Úkolu sepsat nový životopis Bernarda z Clairvaux, reflektující nejnovější bádání, se proto ujali Tomáš Nejeschleba a Roman Kucska.

Učinili tak prostřednictvím spíše menšího formátu s cílem uvést českého čtenáře do problematiky studia tohoto „obtížného“ světce.⁴ Knihu přitom koncipovali do dvou hlavních částí: v první vylíčili život svatého Bernarda s akcentem na jeho politické aktivity či spisy politické povahy, druhá část nabízí podrobnější rozbor Bernardova teologicko-filosofického myšlení a úvahu nad nejednoznačnou povahou jeho místa v dějinách filosofie. Jako zastřešující se pak jeví neustále zpřítomňovaný motiv vztahu mezi tzv. *vita activa* a *vita contemplativa*, tedy mezi životem aktivním a životem kontemplativním,⁵ který je oběma autory chápán jako klíč ke správné interpretaci Bernardova života i díla. Právě pro svou rozpolcenost mezi oběma póly se již sám svatý Bernard nazýval chimérou a jako emblém převzali tento výraz oba autoři i do názvu své publikace.

V první části knihy, zacílené na Bernardův aktivní život, začínají autoři užitečným přehledem pramenů, které lze pro rekonstrukci Bernardova života a působení využít. Na jejich základě poté rozdělují světčův život do několika údobí, jež následně popořadě rozepisují. V jednotlivých kapitolách se tak věnují postupně Bernardovu mládí, jeho konverzi k monastickému způsobu života, prvním létům jeho veřejného působení už coby opata v Clairvaux, jeho aktivitám mimo cisterciácký řád, roli v papežském schizmatu, obraně pravověří proti heretikům, hlásání křížových výprav a na závěr jeho posledním létům a smrti. V žádném z těchto období autoři neopomíjejí soustředit se na nejdiskutovanější a neziřdka kontroverzní momenty světceva života a provázat je pomocí poznámek pod čarou s příslušnou moderní literaturou. Čtenáři se tak dostává například stručného, ale zasvěceného zamyšlení nad problematikou Bernardova nejednoznačného postoje v otázce zabíjení nevěřících či nad jeho ideovým sporem s Pierrem Abélardem, jež autoři interpretují ve více rovinách včetně roviny politické.

3 Jak sami autoři publikaci uvádějí, spíše než o odborné publikace se v případě Bernardova životopisu z pera Karla Dachovského (Karel DACHOVSKÝ, *Sv. Bernard z Clairvaux*, Praha 2010) a knihy Milana Kameníka (Milan KAMENÍK, *Burgundsko – kraj mnichů*, Praha 2002) jedná o „hagiografii“ a „cestopis“.

4 Označení „difficult saint“ pro Bernarda z Clairvaux užil Brian Patrick McGuire, *The Difficult Saint: Bernard of Clairvaux and his Tradition*, Kalamazoo 1991.

5 K tomuto nejvýstižněji viz Iva ADÁMKOVÁ, *Polemika mezi cisterciáckým a clunijským mnišstvím a spis Apologia Bernarda z Clairvaux*, in: BERNARD Z CLAIRVAUX, *Apologie pro opata Viléma*, s. 24–38.

Druhá část knihy analyzuje kontemplativní stránku Bernardova života, a sice jeho teologicko-filosofické myšlení, mystiku a také částečně estetiku. Jako pomyslná červená nit se celým tímto oddílem vine otázka, za jakých podmínek – pokud vůbec – je možné vnímat svatého Bernarda jako protagonistu dějin filosofie. Hned zkraje si autoři všímají specifčnosti celého Bernardova díla, a to zejména z hlediska formy: většinu jeho myšlenek zachycují zvláště spisy homiletické povahy, jež ze své podstaty neaspírají na vytvoření ucelenějšího myšlenkového systému. Ve stručném představení recepce světcova díla autoři reflektují především polemiku, zda není oprávněné chápat Bernarda z Clairvaux spíše jen jako autora „duchovně povznášející literatury“ (*Erbauungsliteratur*).

Na závěr autoři nicméně upozorňují na tři badatele z 20. století, kteří se snažili přistupovat k Bernardovu dílu a myšlení systematicky a jako takové je i interpretovat: a sice jako součást středověké mystiky (Étienne Gilson), klášterní teologie (Jean Leclercq) a tradice duchovních cvičení (Theo Kobusch). Podle tohoto klíče a v tomto pořadí se oba autoři následně pokoušejí přiblížit čtenáři Bernardův myšlenkový svět.

Zvláště v případě interpretace Bernardovy teologie coby mystické je namístě ocenit svědomitost obou autorů při práci s terminologií: nejprve se snaží blíže definovat podstatu mystické teologie jako takové a posléze v návaznosti na bádání Étienna Gilsona rozklíčovat podobu této nauky v teologicko-filosofickém přesvědčení svatého Bernarda. Do jejího středu je oprávněně stavena především láska a Bernardova mystika je charakterizována jako afektivní. Nicméně právě na tomto místě se zvolený krátký formát možná neosvědčil a stručnost v tak komplexní otázce, jakou je interpretace Bernardova mystického učení, může na její srozumitelnosti spíše ubírat, obzvláště v detailech.

Naproti tomu kapitola, věnovaná Bernardově myšlení coby součástí proudu „klášterní teologie“, jak ji definoval Jean Leclercq, srozumitelně a příhodně doplňuje informace objevující se již na předchozích stránkách knihy zejména v souvislosti s Bernardovým sporem s Abélardem. Klášterní teologii zde totiž autoři staví do určité juxtaopozice s ranou scholastikou, mezi jejíž představitele Abélard patřil; charakter Bernarda jakožto teologa se díky tomuto vymezení jeví uchopitelnější a jasnější.

Nakonec je zkoumána možnost výkladu Bernardova myšlení jako součásti tradice duchovních cvičení, a to v návaznosti na koncept vytvořený již Pierrem Hadotem, jež dále rozvinul Theo Kobusch. I v tomto případě kapitola z jiného úhlu pohledu zdařile dokresluje obrázek Bernardovy identity zejména coby mystika:

hlouběji se zaměřuje na praktické aspekty jeho učení, spočívající v důrazu na kultivaci duše, sebepoznání a empirickou zkušenost metafyzické lásky vedoucí až ke kýženému prožitku spojení s Bohem.

Po představení všech výše uvedených rovin možné interpretace Bernardova myšlenkového světa autoři přistupují k pozitivnímu zhodnocení Bernardova významu pro dějiny filosofie. Rekapitulují hlavní nastíněné argumenty a s jejich pomocí a při mírném rozšíření kontextu a pojmu dějin filosofie v nich Bernardovi vyhrazení zasloužené místo. V závěrečném exkurzu nakonec ještě krátce demonstrierují funkčnost popisovaných interpretačních principů pomocí jejich aplikace na Bernardovu estetiku, v níž se všechny důležité prvky světcovy filosofie věrně zrcadlí.

Pokus vytvořit první českou odbornou biografii svatého Bernarda z Clairvaux nelze hodnotit jinak než jako povedený. Proto je škoda, že se autoři nerozhodli pro přece jen o něco rozsáhlejší formát, a to zvláště v případě druhé části publikace. Místy přespříliš zhuštěný popis Bernardovy filosofie nicméně alespoň částečně vynahrazuje předestřená rozmanitost hledisek, jež na ni autoři aplikují a která ji činí srozumitelnější. Rovněž v první, životopisné části knihy je třeba ocenit množství využití literatury a různých náhledů na Bernardovu osobnost a působení, seznamující čtenáře takřka kompletně s moderním českým, a především zahraničním diskurzem týkajícím se postavy tohoto významného opata. Vedle své informovanosti nabízí kniha zároveň čtivost a pro českého čtenáře představuje vyvážený střed i mezi největšími recentními příspěvky k osobě Bernarda z Clairvaux, a sice mezi díly Petera Dinzelbachera,⁶ charakteristickými hutným popisným stylem, a pracemi Briana Patricka McGuira⁷ s jejich odlehčenou, esejistickou formou.

Knihu, koncipovanou příhodně na základě „chimérické“ povahy cisterciáckého světce do dvou částí, zaměřených na jeho život aktivní a kontemplativní a obdařenou množstvím vhledů do různých způsobů pojmání jeho osobnosti, lze tudíž doporučit všem zájemcům jak o samotnou postavu Bernarda z Clairvaux, tak o duchovní a zejména monastický svět 12. století celkově. Kniha představuje jednak vhodný úvod do problematiky studia Bernardovy obtížné osobnosti, jednak promyšlenou a originální studii, jež se s životem a dílem Bernarda z Clairvaux vypořádává střizlivě a v souladu s aktuálním bádáním.

Zuzana Smetanová

6 Viz zejm. Peter DINZELBACHER, *Bernhard von Clairvaux: Leben und Werk des berühmten Zisterziensers*, Darmstadt 2012.

7 Nejnověji viz Brian Patrick MCGUIRE, *Bernard of Clairvaux: An Inner Life*, Ithaca – London 2020.